

The Impacts of Geographical Indication Registration on Career Sustainability of Agriculturists: Study the Case of Siam Ruby Pomelo

Pimonkorn Pangfoo^{1,*}, Thaweeporn Khongkaew¹,
Taragade Dangngam², Fareeda Mudlem² and Chadarat Tongroot²

¹School of Law, Mae Fah Luang University, Chiangrai 57100, Thailand

²School of Political Science and Laws, Walailak University,
Nakhon Si Thammarat 80161, Thailand

*Corresponding author's e-mail: pimonkorn.pan@mfu.ac.th

Received: November 4, 2019

Revised: March 25, 2020

Accepted: April 25, 2020

ผลกระทบของการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ต่อความมั่นคงทางอาชีพของเกษตรกรในชุมชน: ศึกษากรณีส้มโอทับทิมสยามปากพนัง

พิมลกร แพงฟู^{1,*}, ทวีพร คงแก้ว²,
ดารเกศ แดงงาม², ฟารีดา หมดเหล็ก² และชฎารัตน์ ทองรู้ต²

^{1,*}สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

จังหวัดเชียงราย 57100

²สำนักวิชารัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

จังหวัดนครศรีธรรมราช 80161

*อีเมล: pimonkorn.pan@mfu.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบของการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ส้มโอทับทิมสยามปากพนัง ที่มีผลต่อความมั่นคงทางอาชีพของเกษตรกรในชุมชน ตลอดจนเสนอแนวทางพัฒนากระบวนการจัดการผลผลิตส้มโอทับทิมสยามปากพนังภายหลังการประกาศขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ นอกจากนี้ การศึกษานี้จะเข้าไปตรวจสอบผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาชีพของเกษตรกรในชุมชน และใช้ข้อมูลผลกระทบของการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ส้มโอทับทิมสยามปากพนัง เป็นแนวทางในการพัฒนากระบวนการเชิงพื้นที่ของเกษตรกรผู้ปลูกส้มโอทับทิมสยาม

ผลการศึกษาพบว่า การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และการใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีผลต่อความมั่นคงทางอาชีพของเกษตรกรในชุมชนซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างการวิจัยเป็นอย่างมาก ซึ่งส่วนใหญ่พบในเรื่องราวได้หรือด้าน

เศรษฐกิจ โดยเฉพาะภายหลังการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พบการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดในเรื่องการขยายช่องทางการตลาดของสินค้า นอกจากนี้จากการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทำให้ผู้บริโภคมีความเชื่อมั่นมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาข้างต้นไม่ได้แสดงความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญต่อคุณภาพชีวิตหรือชีวิตทางสังคมของกลุ่มเกษตรกรตัวอย่างการวิจัยเมื่อเทียบกับสถานะทางการเงินของกลุ่มเกษตรกรตัวอย่าง

คำสำคัญ: สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์, ความมั่นคงทางอาชีพของเกษตรกร, สัมโอทับทิมสยามปากพนัง

The Impacts of Geographical Indication Registration on Career Sustainability of Agriculturists: Study the Case of Siam Ruby Pomelo

**Pimonkorn Pangfoo^{1,*}, Thaweeporn Khongkaew²,
Taragade Dangngam², Fareeda Mudlem² and Chadarat Tongroot²**

¹School of Law, Mae Fah Luang University, Chiangrai 57100, Thailand

²School of Political Science and Laws, Walailak University,
Nakhon Si Thammarat 80161, Thailand

*Corresponding author's e-mail: pimonkorn.pan@mfu.ac.th

Abstract

The research aims to study the impacts of Geographical Indication (GI) Registration on career sustainability of agriculturists in the case of Siam Ruby Pomelo (Pak Phanang) and to provide suggestions for production process development after the process of GI Registration. In practice, the study examines the effects on career sustainability of agriculturists in the community and employs the data on the impact of Geographical Indication Registration for Siam Ruby Pomelo (Pak Phanang) as a guideline for developing local processes for pomelo growers.

The results of study indicate that GI Registration and GI symbol application have effects on career sustainability of the majority of the research samples, mostly on income or financial status overall. Especially, after GI symbol application, there are more sales opportunities and

channels of distributing products. Moreover, the study shows that GI symbol application plays an immense role in consumer confidence. However, no evidence shows significant disparity on the life quality, nor social life of the research samples when compared to their financial status.

Keywords: Geographical Identification, career sustainability of agriculturists, Siam Ruby Pomelo

บทนำ

ปัจจุบันภายใต้ยุทธศาสตร์ประเทศไทย 4.0 ที่ต้องการให้ทรัพย์สินทางปัญญาและนวัตกรรมขับเคลื่อนประเทศสู่ประเทศไทย 4.0 กรมทรัพย์สินทางปัญญาได้วางแผนที่นำทาง (Roadmap) ในแต่ละช่วงโดยการกำหนดเป้าหมายและแผนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลา 20 ปี โดยเฉพาะในช่วงปี 2560 - 2564 รัฐบาลมีแผนการดำเนินงานเกี่ยวกับการส่งเสริมการขึ้นทะเบียนสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indication registration: GI) ของไทยให้ครบทั้ง 77 จังหวัด และส่งเสริมการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทยในต่างประเทศ ตลอดจนวางแผนการบูรณาการระหว่างหน่วยงานขับเคลื่อน เพื่อขยายตลาดสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทยที่มีศักยภาพ ด้วยแนวทางการสนับสนุนของภาครัฐผ่านนโยบายประเทศไทย 4.0 ถือเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่ช่วยสร้างความมั่นคงทางอาชีพแก่เกษตรกรในพื้นที่ที่มีการขึ้นทะเบียนสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เนื่องจากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เปรียบเสมือนเครื่องหมายรับประกันคุณภาพและที่มาของสินค้าที่สามารถช่วยยกระดับราคาของสินค้าเหล่านั้นให้สูงขึ้นดังปรากฏในแนวคิดแรกเริ่มในยุคโบราณจนถึงยุคกลางที่มนุษย์ได้แสวงหาหนทางเพื่อสร้างลักษณะเด่นเฉพาะให้แก่สินค้าที่ได้ผลิตขึ้นมา โดยการใช้ชื่อของ แคว้นที่มีการผลิตสินค้ากับตัวสินค้า (Filhol, 1988) (Detpiratmongkol, 2008). อันส่งผลให้เกิดแนวคิดการมีกฎหมายที่ใช้คุ้มครองสินค้าที่ได้ใช้ความเพียรพยายามที่จะสร้างและพัฒนาคุณภาพของสินค้า หรืออาศัยองค์ประกอบด้านธรรมชาติที่มีลักษณะเฉพาะของชุมชนในพื้นที่ของตนโดยสร้างสินค้าที่มีลักษณะโดดเด่นขึ้นมาเพื่อป้องกันมิให้ผู้อื่นหรือชุมชนอื่นที่ไม่มีสิทธิมาใช้ชื่อของสินค้าที่แสดงถึงแหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์ของตน (Tianprssit, 2016) นอกจากนี้ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ยังเป็นเครื่องมือทางการตลาดในการประชาสัมพันธ์สินค้าในนามของกลุ่มผู้ผลิตหรือท้องถิ่น และเป็นการรักษามรดกตกทอด ขนบธรรมเนียม และภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยได้อีกทางหนึ่ง (Torpanyacharn, 2018) อันนำไปสู่การสร้าง ความมั่นคงทางอาชีพให้แก่ผู้ผลิตหรือเกษตรกรได้

สำหรับในจังหวัดนครศรีธรรมราช ผลผลิตทางการเกษตรสำคัญที่ได้ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ คือ ส้มโอทับทิมสยามปากพนัง ซึ่งเป็นสินค้าท้องถิ่นในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังที่มีชื่อเสียงและรู้จักกันดีในเรื่องของรสชาติที่อร่อยแตกต่างจากส้มโอพันธุ์อื่นๆ ในประเทศไทย โดยส้มโอทับทิมสยามปากพนังขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ทะเบียนเลขที่ สข 55100046 ประกาศ ณ วันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2555 มีผลนับแต่วันที่ยื่นคำขอ คือ วันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2553 (Department of Intellectual Property, 2012) แม้ในท้ายที่สุดจะได้ขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แต่ก็ใช้ระยะเวลาดำเนินการยาวนานอย่างมาก เนื่องจากการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีขั้นตอนที่มีความละเอียดอ่อนและมีความซับซ้อนค่อนข้างใช้เวลานานและต้องอาศัยกระบวนการการมีส่วนร่วมจากเกษตรกรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งเมื่อมีการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แล้ว จะต้องมีการกำหนดมาตรฐานกลาง มีความเชื่อมโยงของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า มีแหล่งภูมิศาสตร์ที่มีขอบเขตแน่นอน และมีการตรวจสอบว่าผู้มีสิทธิใช้ชื่อสินค้าตามแหล่งภูมิศาสตร์ที่ขอจดทะเบียนนั้นได้ผลิตสินค้าตามมาตรฐานที่กำหนด (Kuanpoj, 2008) ซึ่งสิทธิที่จะใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ยังคงมีต่อไปตราบเท่าที่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ยังคงมีลักษณะตามที่กำหนดไว้ นั่นคือ สินค้าที่ผลิตจะต้องมีคุณภาพที่ดีและได้มาตรฐานและการใช้เป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ อย่างไรก็ตาม แม้โดยภาพรวมส้มโอทับทิมสยามปากพนังจะสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรเป็นอย่างดีอันนำไปสู่ความมั่นคงทางอาชีพของเกษตรกร แต่ก็ไม่สามารถสรุปได้อย่างชัดเจนว่าความสำเร็จเหล่านั้นเกิดขึ้นเพราะการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เนื่องจากความสำเร็จของเกษตรกรสวนส้มโอทับทิมสยามปากพนังมีปัจจัยมาจากหลากหลายด้าน ทั้งลักษณะสินค้าที่มีความโดดเด่น การรักษาคุณภาพของสินค้าโดยการรับรองมาตรฐาน GAP (Good Agricultural Practices) การเข้าช่วยเหลือของหน่วยงานของรัฐ และความกระตือรือร้นของเกษตรกรในการรวมกลุ่มทำเกษตรแปลงใหญ่ การก่อตั้งวิสาหกิจชุมชนเพื่อลดต้นทุนและรักษาคุณภาพของสินค้า จึงเป็นประเด็นที่น่าพิจารณาต่อไปว่า แท้จริงแล้วการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ให้แก่ส้มโอทับทิมสยามปากพนังนั้น มีผลกระทบหรือ

ผลดีผลเสียอย่างไร โดยเฉพาะผลกระทบที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาชีพของเกษตรกรในชุมชน

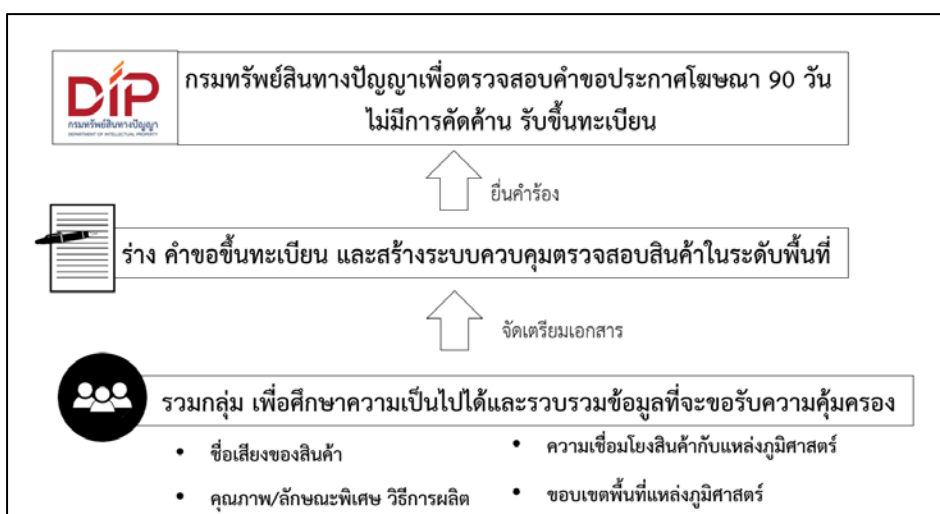
นับแต่มีการประกาศขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ส้มโอทับทิมสยามปากพนังในวันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2555 จนกระทั่งถึงช่วงระยะเวลาราวเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2560 ซึ่งรวมเป็นเวลากว่า 5 ปี ยังไม่มีเกษตรกรผู้ใดได้รับอนุญาตให้ใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ กระทั่งเมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560 ได้มีการอนุญาตให้ใช้ตราสัญลักษณ์กับผู้ขอใช้เป็นจำนวน 11 ราย โดยเป็นเกษตรกรจำนวน 10 ราย และเป็นผู้จัดจำหน่าย จำนวน 1 ราย ซึ่งเป็นจำนวนน้อย เนื่องด้วยกระบวนการที่ซับซ้อนและผลดีผลเสียของการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของส้มโอทับทิมสยามปากพนัง ดังที่กล่าวมานี้ คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาผลกระทบจากการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีต่อความมั่นคงทางอาชีพของเกษตรกรผู้ปลูกส้มโอทับทิมสยามปากพนังทั้งในช่วงเวลาก่อนมีการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ช่วงเวลาหลังประกาศขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และช่วงเวลาหลังจากมีการใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยขอบเขตการทำวิจัยจะมุ่งเน้นในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง ได้แก่ บริเวณตำบลคลองน้อย (ผู้ทำสวนส้มโอทับทิมสยาม) อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช และบริเวณตำบลขนานนก (ผู้ทำนาข้าวพันธุ์พื้นเมืองและทำไร่จาก) อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ ประการแรก เพื่อศึกษาผลกระทบของการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ส้มโอทับทิมสยามปากพนังที่มีผลต่อความมั่นคงทางอาชีพของเกษตรกรในชุมชน ว่าเกิดผลกระทบที่เป็นผลดีและผลเสียแตกต่างกันหรือไม่ และเกิดผลกระทบอย่างไรบ้าง และประการที่สอง เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาระบบการจัดการจัดการผลผลิตส้มโอทับทิมสยามปากพนังภายหลังการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อให้เกิดผลต่อความมั่นคงทางอาชีพของเกษตรกรในชุมชนต่อไปในอนาคต

ว่าด้วยสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และความมั่นคงทางอาชีพเกษตรกร

1. ความหมายของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

“สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” (Geographical Indication) เป็นสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาประเภทหนึ่ง นอกเหนือจากลิขสิทธิ์ สิทธิบัตรและเครื่องหมายการค้า ที่ถูกกำหนดในความตกลงทริปส์ (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights- TRIPs) อันเป็นความตกลงพหุภาคีขององค์การการค้าโลก (World Trade Organization) ซึ่งประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศสมาชิก (Yenbutra & Lamlert, 2019) โดยเหตุผลในการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญามีทฤษฎีหลัก 2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์คือ ทฤษฎีการป้องกันการแข่งขันทางการค้าที่ไม่เป็นธรรม (Prevention of Unfair Competition) และทฤษฎีการคุ้มครองผู้บริโภค (Consumer Protection) (Phonpanich, 2018) ซึ่งการให้ความคุ้มครองแก่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีมานานกว่าศตวรรษโดยเริ่มจากการคุ้มครองสินค้าของในแต่ละชุมชนซึ่งมีลักษณะโดดเด่นเฉพาะตัวในแต่ละพื้นที่ (Suktai, 2017) อย่างไรก็ตามกฎหมายที่ใช้ในการคุ้มครองสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวมีลักษณะแตกต่างกันออกไปตามแต่ละประเทศ เช่น กฎหมายของสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ แหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์ได้รับความคุ้มครองโดยเครื่องหมายร่วม (Collective Mark) และเครื่องหมายรับรอง (Certification Mark) ส่วนในประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law System) นั้นเครื่องหมายแหล่งกำเนิด (Appellation of Origin) ถูกใช้เพื่อคุ้มครองการเรียกร้องเกี่ยวกับแหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์ที่ผิดกฎหมาย (Resource Book on TRIPs and Development, 2005) ซึ่งความตกลง TRIPs Agreement ได้ให้ความหมายของคำว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ไว้ในข้อ 22 ว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ คือสิ่งที่ใช้บ่งชี้ว่าสินค้านั้นมีแหล่งกำเนิดในดินแดน ภูมิภาค หรือในท้องถิ่นของประเทศสมาชิก โดยคุณภาพ ชื่อเสียง หรือลักษณะเฉพาะอย่างอื่นของสินค้านั้นมีความเชื่อมโยงกับแหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์ของสินค้านั้นอย่างแท้จริง” ดังนั้นอาจสรุปได้ว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เป็นกรณีเกี่ยวกับสิ่งกำหนดทางการค้าอันเป็นรูปแบบร่วมกันของสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มา (Indication of Source) และเครื่องหมายแหล่งกำเนิด (appellations of origin) ทำ

หน้าที่ในการบ่งชี้ถึงแหล่งที่มาของสินค้าซึ่งทำให้ผู้บริโภคสามารถคาดหวังได้ว่าสินค้านั้นมีคุณภาพ มีชื่อเสียงและความโดดเด่นเฉพาะตัว (Khatmat, 2011). ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงการจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ตามมาตรา 3 สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หมายความว่า “ชื่อสัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ และที่สามารถบ่งบอกว่าสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าคุณภาพ ชื่อเสียงหรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว” ฉะนั้น ชุมชนจะต้องพิสูจน์ความเชื่อมโยงของสินค้าจากองค์ประกอบทางธรรมชาติ หรือองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์เพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่งก็เพียงพอแล้ว โดยมีขั้นตอนการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ดังนี้

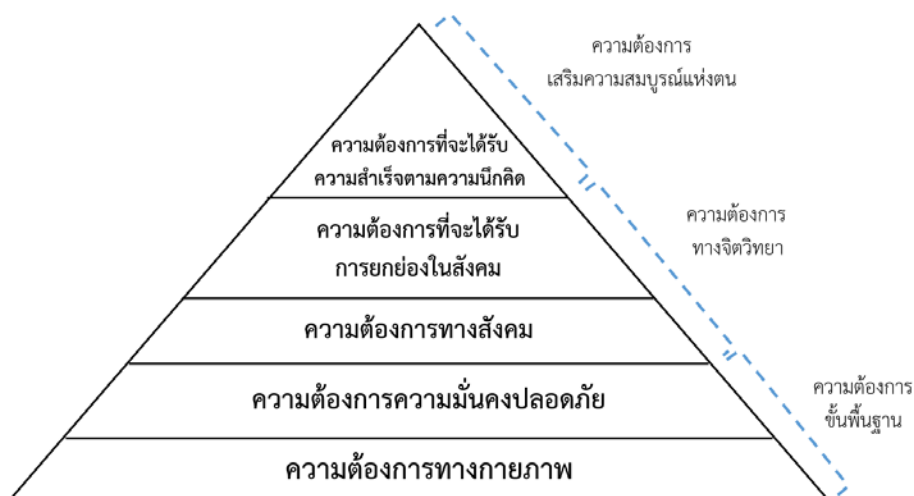

ภาพที่ 1 ขั้นตอนการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

2. ว่าด้วยความมั่นคงทางอาชีพของเกษตรกร

สำหรับเรื่อง “ความมั่นคงทางอาชีพของเกษตรกร” ในปัจจุบันไม่ได้มีการนิยามความมั่นคงทางอาชีพของเกษตรกรไว้อย่างชัดเจน คงมีเพียงการนิยามความหมายของความมั่นคงทางอาชีพของอาชีพอื่นๆ ซึ่งมีความคล้ายคลึงกัน และสามารถนำมาปรับใช้ในลักษณะของความมั่นคงทางอาชีพของเกษตรกรได้ โดยผู้วิจัยสังเคราะห์ข้อมูลในทางทฤษฎีและแนวคิดต่างๆ อันได้แก่ ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ แนวคิดความมั่นคงของมนุษย์ แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตการทำงาน และแนวคิดความมั่นคงทางอาชีพ ดังนี้

2.1 ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ (Maslow's hierarchy of needs) ของศาสตราจารย์อับราฮัม มาสโลว์ ซึ่งได้เขียนไว้ในรายงานเรื่อง “A Theory of Human Motivation” ปี พ.ศ. 2486 (Maslow, 1943) ได้แบ่งความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ไว้ 5 ขั้น ดังนี้

ภาพที่ 2 ความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ 5 ขั้น

ขั้นที่ 1 ความต้องการทางกายภาพ (Physiological Needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์และเป็นสิ่งจำเป็นที่สุดต่อการดำรงชีวิต ความต้องการในขั้นนี้ได้แก่ อาหาร อากาศ น้ำดื่ม ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค การพักผ่อน ความต้องการทางเพศ ฯลฯ

ขั้นที่ 2 ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (Safety or Security Needs) มนุษย์มีความปรารถนาที่จะได้รับการคุ้มครองป้องกันจากภัยอันตรายต่าง ๆ ที่มีต่อร่างกาย เช่น อุบัติเหตุ อาชญากรรม หรือโรคติดต่อ ฯลฯ เป็นต้น นอกจากนั้นยังต้องการความมั่นคงหรือหลักประกันในการประกอบอาชีพตลอดไป

ขั้นที่ 3 ความต้องการทางสังคม (Social Needs) เป็นความต้องการที่จะได้รับการยอมรับ ความมีมิตรภาพ ความรักจากเพื่อนร่วมงาน คือต้องการเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ

ขั้นที่ 4 ความต้องการที่จะได้รับการยกย่องในสังคม (Esteem Needs) เป็นเรื่องของการอยากเด่นในสังคม ความเชื่อมั่นตนเอง ความสำเร็จ ความรู้ความสามารถ การนับถือตนเอง ความเป็นอิสระและเสรีภาพ

ขั้นที่ 5 ความต้องการที่จะประสบความสำเร็จตามความนึกคิด (Self-Actualization Needs) ความต้องการในขั้นนี้ถือว่าเป็นความต้องการสูงสุดของมนุษย์ที่จะได้รับการตอบสนองความต้องการในระดับนี้บุคคลใดบรรลุถึงความต้องการในขั้นนี้ได้ มักได้รับการยกย่องเป็นบุคคลพิเศษ

2.2 ความมั่นคงของมนุษย์ เป็นแนวคิดขององค์การสหประชาชาติที่ใช้หลัก “เสรีภาพจากความต้องการพื้นฐาน” (freedom from want) และ “เสรีภาพจากความหวาดกลัว” (freedom from fear) ประเทศไทยให้ความสำคัญกับแนวคิด “ความมั่นคงของมนุษย์” โดยยึดหลักพื้นฐานศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และได้มีการดำเนินงานด้านสิทธิมนุษยชน การจัดบริการให้เกิดความเสมอภาค เป็นธรรมแก่ประชาชน การลดความเหลื่อมล้ำในสังคม (Ministry of Social Development and Human Security, 2019)

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตในการทำงาน พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ

(Pitaktepsombat, 2007) ได้อธิบายเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตไว้ว่า ในแง่เศรษฐกิจ คุณภาพชีวิตเป็นเรื่องที่คนส่วนใหญ่มีความสุขและมีความสุขสบายทางด้านวัตถุ คุณภาพชีวิตจึงหมายถึง การที่ผู้คนมีความสามารถที่จะทำมาหากิน มีรายได้เพียงพอ สำหรับการใช้จ่ายในสิ่งจำเป็นพื้นฐานต่อการดำรงชีวิต และมีเวลาว่างสำหรับการพักผ่อนตลอดจนมีโอกาสนำรายได้ไปใช้สอยตามความพอใจ ซึ่งกล่าวโดยสรุปได้ว่าเป็นกรณีที่บุคคลมีทางเลือกหลากหลายในการกำหนดรูปแบบหรือวิถีชีวิต โดย Hughes, Low และ Schellenberg (Hughes et al., 2003) เสนอแนวคิดด้านคุณภาพชีวิตที่ดีว่า บุคคลต้องมีส่วนประกอบ 4 ส่วน คือ 1) สุขภาพที่ดี 2) รายได้ที่ดี 3) ไม่มี ความเจ็บป่วยทางจิต 4) ความสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้อื่น และเสริมว่า ความสุขในชีวิตของ บุคคลต้องประกอบด้วยสุขภาพ สุขอนามัย สารอาหาร การศึกษา งาน เสื้อผ้า สิ่ง อำนวยความสะดวก กิจกรรมผ่อนคลาย ประกัน และอิสระในการดำรงชีวิต นอกจากนี้ Walton (Walton, 1975) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะสำคัญที่ ประกอบขึ้นเป็นคุณภาพชีวิตการทำงานในหนังสือ Criteria for Quality of Working life โดยแบ่งออก เป็น 8 ประการ ได้แก่ ค่าตอบแทนที่เป็นธรรมและเพียงพอ สิ่งแวดล้อมที่ถูกลักษณะและปลอดภัย เปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้พัฒนาความรู้ ความสามารถได้เป็นอย่างดี ลักษณะงานที่ส่งเสริมความเจริญเติบโตและความมั่นคง ให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน ลักษณะงานมีส่วนส่งเสริมด้านบูรณาการทางสังคมของผู้ปฏิบัติงาน ลักษณะงานที่ตั้งอยู่บนฐานของกฎหมายหรือกระบวนการยุติธรรม ความสมดุล ระหว่างชีวิต กับการทำงานโดยรวม และลักษณะงานมีส่วนเกี่ยวข้องและสัมพันธ์ กับสังคมโดยตรง

2.4 แนวคิดความมั่นคงทางอาชีพ คำว่า “ความมั่นคง” (Security) ใน

พจนานุกรมของ Webster (1971) ได้ให้ความหมายไว้ว่า คือ สภาวะแห่งความรู้สึก ปลอดภัย ความเชื่อมั่น การมีอิสระ การมีเสถียรภาพ การได้รับหลักประกัน และการมี ความมั่นคงในชีวิต และปราศจากการถูกเลิกจ้างทั้งในปัจจุบันและอนาคต

พัฒนันันตร์ วาสะศิริ (Wasasiri, 2010) ได้กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์โดยสรุปว่า ความมั่นคงทางอาชีพนั้นเป็นเรื่องเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต การทำงาน การได้รับค่าจ้างและค่าตอบแทนอื่นๆ การมีสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ปลอดภัย รวมถึงเพื่อนร่วมงานและผู้มาใช้บริการ การมีเงินออม การยอมรับจากสังคม และความก้าวหน้าในอาชีพ ทั้งนี้ ความรู้สึกมั่นคงทางอาชีพเป็นสิ่งที่ผู้ทำงานทุกคนปรารถนา และมีความสำคัญต่อการปฏิบัติงานและชีวิตของผู้ทำงานและครอบครัว ความมั่นคงในการทำงานยังเป็นเครื่องกระตุ้นให้ผู้ปฏิบัติงานมีความขยันหมั่นเพียร อันเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานให้ได้ผลงานที่มีประสิทธิภาพได้ด้วยเช่นกัน

สรिया จันทรเพ็ญ (Chanpen, 2007) ได้กล่าวสรุปผลการวิจัยโดยสรุปว่า ความมั่นคงในงาน ความเป็นครอบครัว และการได้รับการยอมรับจากครอบครัว มีความสัมพันธ์กับความภักดีในองค์กรและความพอใจในงาน โดยการได้รับการยอมรับจากครอบครัว เป็นองค์ประกอบที่ผู้ทำงานมีความเห็นว่ามีความสำคัญเป็นลำดับแรกที่สัมพันธ์กับความภักดีในองค์กรและความพอใจในงานนอกจากนี้ การได้รับการยอมรับจากครอบครัว เป็นความต้องการทางสังคม (Social Needs) เป็นความต้องการระดับ 3 ตามทฤษฎีของมาสโลว์ (Maslow) และเป็นความต้องการระดับ 2 ตามทฤษฎี ERG ของอัลเดอร์เฟอร์ (Alderfer) คือ ความต้องการด้านความสัมพันธ์ที่อธิบายไว้ว่า มนุษย์จะดำรงอยู่ได้ ไม่ใช่ความต้องการขั้นพื้นฐานอย่างเดียว แต่การรวมกันเป็นกลุ่มก็มีความจำเป็นอย่างยิ่ง เป็นความต้องการมีความสัมพันธ์ที่ดี เพื่อให้สังคมยอมรับในตัวเขา

รุ่งธรรม เหลียววัฒนกิจ (Liewwatthanakit, 2008) ได้กล่าวไว้ในงานวิจัยโดยสรุปว่า ความมั่นคงในอาชีพการทำงาน หมายถึง ความรู้สึกถึงความปลอดภัย การได้รับความคุ้มครองและความเชื่อมั่นและมีหลักประกันว่า จะยังคงสามารถปฏิบัติงานอยู่ในองค์กรโดยได้รับค่าตอบแทนที่เป็นธรรมและเพียงพอที่จะสามารถจะดำรงชีวิตอยู่ได้โดยไม่เป็นภาระของสังคม ได้รับสวัสดิการที่เหมาะสม มีความก้าวหน้าในการทำงาน ได้รับโอกาสในการพัฒนาการทำงาน เพื่อให้สามารถทำงานได้จนถึงเกษียณอายุ

ณัชชา ม่วงพุ่ม (Muangpum, 2016) ได้กล่าวไว้ในงานวิจัย โดยสรุปว่า ความก้าวหน้าและความมั่นคงในการทำงานของลูกจ้างชั่วคราวในหน่วยงานองค์กร

มหาชน ได้แก่ ด้านตำแหน่งงาน ด้านค่าตอบแทน ด้านผลการประเมิน และด้านเงื่อนไขสัญญาจ้าง ส่วนปัจจัยบุคคลและลักษณะงานที่มีความสัมพันธ์กับความก้าวหน้าและความมั่นคงในการทำงาน รวมถึงความคาดหวัง ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพการสมรส อายุการทำงาน ประเภทค่าจ้าง และระยะเวลาสัญญาจ้าง ความแตกต่างของความคิดเห็นต่อความก้าวหน้าและความมั่นคงในการทำงาน

จากการศึกษาทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์ แนวคิดเกี่ยวกับความมั่นคงของมนุษย์ แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตในการทำงานและแนวคิดเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาชีพ สามารถสรุปได้ว่า ความมั่นคงทางอาชีพ หมายถึงสภาพที่ผู้ประกอบการอาชีพรู้สึกปลอดภัย การมีความเชื่อมั่น การมีเสถียรภาพ เกิดคุณภาพชีวิตในการทำงาน และได้รับการยอมรับจากสังคม โดยอิทธิพลที่มีผลต่อความมั่นคงทางอาชีพหมายถึงความมั่นคง 3 ประการ ได้แก่ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ความมั่นคงด้านคุณภาพชีวิต และมั่นคงด้านสังคม ทั้งนี้ เมื่อนำแนวคิดทฤษฎีที่ได้กล่าวมาข้างต้นมาวิเคราะห์กับบริบทของเกษตรกรผู้ปลูกส้มโอทับทิมสยามสามารถสังเคราะห์ค่านิยมความมั่นคงทางอาชีพของเกษตรกรว่าหมายถึงสภาพที่เกษตรกรรู้สึกปลอดภัย การมีความเชื่อมั่น การมีเสถียรภาพ เกิดคุณภาพชีวิตในการทำงาน และได้รับการยอมรับจากสังคม โดยเกษตรกรเป็นผู้ประกอบการอาชีพในฐานะผู้ผลิต จึงไม่ต้องการถึงการถูกเลิกจ้าง ความสัมพันธ์กับนายจ้าง และแผนการเกษียณอายุจากองค์กรที่ทำงาน โดยสามารถแบ่งความมั่นคงทางอาชีพของเกษตรกร ออกเป็น 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย

(1) สถานภาพของอาชีพ พิจารณาจากจำนวนพื้นที่ในการเพาะปลูกส้มโอ สิทธิในที่ดินเพาะปลูก จำนวนแรงงาน อัตราของผลผลิต

(2) การผลิตสินค้าและการค้าขายสินค้า พิจารณาจากการควบคุมกระบวนการผลิต คุณภาพ และราคาสินค้า การลดการแข่งขันทางการค้า ช่องทางการค้า การส่งออกต่างประเทศ

(3) รายได้ พิจารณาจากการมีรายได้ที่เพียงพอและสม่ำเสมอ การมีหลักประกันทางรายได้ (การมีเงินออม) ความสามารถในการชำระหนี้จากการทำสวนส้มโอ

(4) การสนับสนุนของหน่วยงานอื่นๆ พิจารณาจากการได้รับการอบรมและพัฒนาจากหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง

ประการที่สอง ความมั่นคงด้านคุณภาพชีวิต ได้แก่ การทำงานในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย การมีสวัสดิการหรือประโยชน์ทดแทนความยั่งยืนมั่นคงในการประกอบอาชีพ

ประการที่สาม ความมั่นคงด้านสังคม ได้แก่ การได้รับการยอมรับจากสังคม การมีสัมพันธภาพที่ดีในเครือข่ายของเกษตรกร การมีความภูมิใจในงานของตน

วิธีดำเนินงานวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมุ่งศึกษาถึงผลกระทบของการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ส้มโอทับทิมสยามปากพนัง ที่มีผลต่อความมั่นคงทางอาชีพของเกษตรกรในชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนากระบวนการของการจัดการผลผลิตส้มโอทับทิมสยามปากพนังภายหลังการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อให้เกิดผลต่อความมั่นคงทางอาชีพของเกษตรกรในชุมชน จึงมีวิธีดำเนินงานวิจัย ดังนี้

ในขั้นต้นผู้วิจัยจะทำการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเอกสารจากวิทยานิพนธ์ เอกสารของหน่วยงานรัฐ ฐานข้อมูลสารสนเทศ โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 กระบวนการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และส่วนที่ 2 การนิยามความมั่นคงทางอาชีพของเกษตรกร เพื่อใช้ข้อมูลดังกล่าวในการจัดทำแบบสัมภาษณ์ในการลงพื้นที่ โดยจากการรวบรวมข้อมูลกระบวนการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ภายหลังการประกาศขึ้นทะเบียนในเบื้องต้น และส่วนที่ 3 นิยามของความมั่นคงทางอาชีพของเกษตรกรซึ่งในปัจจุบันไม่ได้มีการนิยามความมั่นคงทางอาชีพของเกษตรกรไว้โดยตรงอย่างชัดเจน คงมีเพียงการ

นิยามความหมายของความมั่นคงทางอาชีพของอาชีพอื่นๆ ซึ่งมีความคล้ายคลึงกัน และสามารถนำมาปรับใช้ในลักษณะของความมั่นคงทางอาชีพของเกษตรกรได้ โดยผู้วิจัยสังเคราะห์ข้อมูลในทางทฤษฎีและแนวคิดต่างๆ แล้วสามารถแบ่งความมั่นคงทางอาชีพของเกษตรกร ออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านคุณภาพชีวิต และด้านสังคม

ขั้นตอนมาผู้วิจัยจะลงพื้นที่ และเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่งข้อมูลปฐมภูมิได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview - IDI) กลุ่มประชากรเป้าหมาย โดยผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง คือ ผู้ได้รับอนุญาตให้ใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ส้มโอทับทิมสยาม จำนวน 10 ราย เนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นการศึกษาผลกระทบโดยเปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงของความมั่นคงทางอาชีพที่เกิดขึ้น 3 ช่วงเวลา คือ 1. ก่อนการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (นับแต่เริ่มปลูกส้มโอ - 26 มิถุนายน พ.ศ. 2555) 2. หลังการประกาศขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (นับแต่ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2555 - 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560) 3. หลังการขอใช้ตราสัญลักษณ์ (30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560 ถึงวันที่สัมภาษณ์) ในมิติของความมั่นคงทางอาชีพ 3 ด้าน กล่าวคือ ความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ ความมั่นคงทางสังคม และความมั่นคงด้านคุณภาพชีวิต ทั้งนี้ นอกจากการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรแล้ว ยังมีการสัมภาษณ์หน่วยงานของรัฐที่มีความเกี่ยวข้องกับการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพิ่มเติมอีกด้วย ทั้งนี้ เพื่อนำข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิทั้งหมดมาวิเคราะห์ถึงผลกระทบของการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อันนำไปสู่การพัฒนาระบบการของการจัดการผลผลิตส้มโอทับทิมสยามปากพนังภายหลังการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ผลกระทบความมั่นคงทางอาชีพของเกษตรกรกลุ่มเกษตรกรตัวอย่างผู้ปลูกส้มโอทับทิมสยาม และแนวทางการพัฒนาระบบการเชิงพื้นที่

จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงของความมั่นคงทางอาชีพที่เกิดขึ้น 3 ช่วงเวลา ในมิติของความมั่นคงทางอาชีพ 3 ด้าน กล่าวคือ ความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ ความมั่นคงทางสังคม และความมั่นคงด้านคุณภาพชีวิต โดยระดับความ

มั่นคงทางอาชีพ แบ่งเป็น 5 ระดับ คือ น้อยมาก น้อย ปานกลาง มาก มากที่สุด ตามลำดับ โดยมีรายละเอียดสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ผลกระทบความมั่นคงทางอาชีพของเกษตรกรด้านเศรษฐกิจ

ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ	ก่อนการขึ้นทะเบียน (ก่อน 26 มิ.ย. 2555)	หลังมีการขึ้นทะเบียน (26 มิ.ย. 2555 - 29 พ.ย. 2560)	หลังใช้ตราสัญลักษณ์ (30 พ.ย. 2560 - ปัจจุบัน)	ระดับความมั่นคงทางอาชีพ
ด้านสถานภาพของอาชีพ	เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดต่างประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยปลูกผลไม้หลายชนิดรวมทั้งปลูกส้มโอทับทิมสยาม และจัดจำหน่ายตามตลาดทั่วไป	ร้อยละ 80 ของกลุ่มเกษตรกรตัวอย่างเห็นว่าหลังมีการขอขึ้นทะเบียน อัตราของผลผลิตต่อปีเพิ่มขึ้นจาก 43,120 ลูก/ปี เป็น 52,920 ลูก/ปี ผลผลิตไม่เพียงพอต่อการจำหน่าย และมีรายได้เพิ่มเพื่อซื้อที่ดินปลูกส้มโอทับทิมสยาม อันเป็นการเพิ่มความมั่นคงทางด้านสถานภาพอาชีพให้กับเกษตรกรผู้ปลูกส้มโอทับทิมสยามอย่างเห็นได้ชัด ร้อยละ 20 เห็นว่าไม่ว่าจะมีการขอขึ้นทะเบียน หรือไม่ก็ไม่ได้รู้สึกกระทบความมั่นคงทางอาชีพ เพราะมี	ร้อยละ 80 ของกลุ่มเกษตรกรตัวอย่าง เห็นว่า หลัง ใช้ ตรา สัญลักษณ์ มีความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสถานภาพของอาชีพเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องทั้งในด้านพื้นที่การผลิต / ผลผลิต / คุณภาพของสินค้า โดยรายได้หลักมาจาก การปลูกส้มโอทับทิมสยาม นอกจากนี้ ทำให้มีช่องทางการตลาดมากขึ้น อาทิ การจำหน่ายในห้างสรรพสินค้า เช่น ที่ อปชูปเปอร์มาร์เกต, ห้างสรรพสินค้าเครือบริษัทเซเนทรัล ฟู้ด รีเทล จำกัด ร้อยละ 20 เห็นว่า ไม่ จะ มี การ ขอ ขึ้น ทะเบียน หรือ หลัง ใช้ ตราสัญลักษณ์ก็ได้	มาก

ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ	ก่อนการขึ้นทะเบียน (ก่อน 26 มิ.ย. 2555)	หลังมีการขึ้นทะเบียน (26 มิ.ย. 2555 - 29 พ.ย. 2560)	หลังใช้ตราสัญลักษณ์ (30 พ.ย. 2560 - ปัจจุบัน)	ระดับความมั่นคงทางอาชีพ
		ผลผลิตจำหน่ายตามปกติ	รู้จักกระทบความมั่นคงทางอาชีพ เพราะ มีผลผลิตจำหน่ายตามปกติ	
ด้านรายได้	มีรายได้เฉลี่ยอยู่ที่จำนวน 1,156, 160 บาท/ปี/รอบการผลิตของเกษตรกรแต่ละคน	มีรายได้เฉลี่ยอยู่ที่จำนวน 1,782,560 บาท/ปี/รอบการผลิตของเกษตรกรแต่ละคน	มีรายได้เฉลี่ยอยู่ที่จำนวน 3,555, 560 บาท/ปี/รอบการผลิตของเกษตรกรแต่ละคน	มากที่สุด
ด้านการผลิตสินค้าและการขายสินค้า	- รวมกลุ่มขาย - ขายปลีก โดยไม่มีการบรรจุหีบห่อหรือกล่องสวยงาม	- ขายปลีก - ข า ย ส ่ง ต่างประเทศ (จีน) ผ่านพ่อค้าคนกลาง โดยมี การบรรจุหีบห่อ (กล่อง)	- ขายปลีก - ขายส่ง - ขายให้กับท็อปซูเปอร์มาร์เก็ต เครือบริษัทเซเนทรัล ฟู้ด รีเทล จำกัด โดยใช้ตราสัญลักษณ์ตามสิทธิของเซลทรัล - บ ร ร จู หีบ ห่อ (กล่อง) และติดตราสัญลักษณ์ GI	มากที่สุด
ด้านการสนับสนุนอาชีพจากหน่วยงานต่างๆ	เกษตรตำบลและเกษตรอำเภอ ให้การอบรมแนะนำการจัดการเรื่องสวนส้มโอ ปีละ 1-2 ครั้ง โดยให้ความรู้ทางด้านเทคโนโลยี การใช้สารเคมี การกำจัดโรคพืชศัตรูพืช	- มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ - มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทย - ห้ ง ส อ ง มหาวิทยาลัยเข้ามาให้ความรู้ด้านวิชาการ การตลาด และการส่งออก	หน่วยงานของรัฐเข้ามาให้การสนับสนุนมากขึ้นโดยเฉพาะด้านการควบคุมคุณภาพของผลผลิต ได้แก่ - จังหวัด/อำเภอ - กรมวิชาการเกษตร - สำนักงานพาณิชย์จังหวัด	ปานกลาง

ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ	ก่อนการขึ้นทะเบียน (ก่อน 26 มิ.ย. 2555)	หลังมีการขึ้นทะเบียน (26 มิ.ย. 2555 - 29 พ.ย. 2560)	หลังใช้ตราสัญลักษณ์ (30 พ.ย. 2560 - ปัจจุบัน)	ระดับความมั่นคงทางอาชีพ
			มหาวิทยาลัยเข้ามาให้ความรู้ด้านวิชาการและทำวิจัยร่วม - มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ - มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทย	

จากการสัมภาษณ์เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างผู้ปลูกส้มโอทับทิมสยามปากพนังทั้งสิ้น 10 คน สามารถแบ่งความเห็นของเกษตรกรออกเป็น 2 กลุ่ม ดังปรากฏรายละเอียดดังนี้

1) กลุ่มเกษตรกรตัวอย่างส่วนใหญ่ที่มองว่าการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ส่งผลต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้นอย่างชัดเจน

ในส่วนของกลุ่มแรกซึ่งเป็นกลุ่มเกษตรกรตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 80 นั้นมองว่าการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของส้มโอทับทิมสยามช่วยให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจเพิ่มสูงขึ้นอย่างเห็นได้ชัด โดยในช่วงก่อนกับหลังการประกาศขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของส้มโอทับทิมสยามปากพนังมีการเปลี่ยนแปลงหลายประการที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างไม่ว่าจะเป็นราคาผลผลิต รายได้ที่เพิ่มสูงขึ้น อีกทั้งช่องทางการตลาดที่เพิ่มมากขึ้นด้วย

สำหรับช่องทางการตลาดที่เพิ่มมากขึ้นของส้มโอทับทิมสยามปากพนังเป็นผลมาจากการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อย่างเด่นชัดที่สุด เนื่องจากมีการประชาสัมพันธ์สินค้าอย่างแพร่หลายมากขึ้นหลังจากการขึ้นทะเบียนและการใช้ตราสัญลักษณ์ จนได้รับความไว้วางใจจากผู้บริโภคในด้านคุณภาพของส้มโอทับทิมสยามที่มีรสชาติอร่อยโดดเด่นกว่าส้มโอพันธุ์อื่น เนื่องจากการจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทำให้ผลผลิตนั้นๆ จะต้องมีการตรวจวัดคุณภาพอย่างละเอียดและราคาของส้มโอ

ทับทิมสยามจะแปรผันตามคุณภาพของผลผลิตด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ ผลพลอยได้จากการจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวยังเป็นการช่วยลดต้นทุนในการส่งออก และการได้รับความเชื่อมั่นจากตลาดการค้ามากขึ้นและต้นทุนในการส่งออกที่ลดลงยังทำให้เกษตรกรบางรายสนใจที่จะส่งออกส้มโอทับทิมสยามไปยังต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น อาทิเช่น ตลาดสหภาพยุโรป ตลาดญี่ปุ่น เป็นต้น นอกจากนี้การจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวยังเป็นการสร้างอัตลักษณ์ให้กับชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง ทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มเติมจากการเปิดสวนส้มโอทับทิมสยามเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรอันเป็นอาชีพเสริมจากภาคเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพหลักด้วยอีกทางหนึ่ง ด้วยเหตุนี้จึงแสดงให้เห็นว่าการจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของส้มโอทับทิมสยามส่งผลให้รายได้ของเกษตรกรกลุ่มนี้เพิ่มสูงขึ้น

2) กลุ่มเกษตรกรตัวอย่างส่วนน้อยที่มองว่าการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อให้มีความมั่นคงเพิ่มมากขึ้น

กลุ่มเกษตรกรส่วนน้อยร้อยละ 20 ซึ่งเป็นเกษตรกรที่ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่ไม่ได้มีการขอใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ให้ความคิดเห็นแตกต่างออกไปว่าการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจมากนัก และในทัศนะคติของเกษตรกรกลุ่มนี้การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ถือเป็นเพียงกลไกในการรักษาอัตลักษณ์ของท้องถิ่นปากพนังที่มีสินค้าขึ้นชื่อคือ “ส้มโอทับทิมสยาม” และเป็นการสร้างตราสินค้าให้กับชุมชน ไม่ให้ผลผลิตนี้ไปเป็นสินค้าของชุมชนอื่น ๆ โดยไม่ได้มุ่งประสงค์ที่ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็นราคาผลผลิต รายได้ที่เพิ่มสูงขึ้น

2. ผลกระทบความมั่นคงทางอาชีพของเกษตรกรด้านคุณภาพชีวิต

ความมั่นคงทางด้านคุณภาพชีวิต			ระดับความมั่นคงทางอาชีพ
ก่อนการขึ้นทะเบียน (ก่อน 26 มิ.ย. 2555)	หลังมีการขึ้นทะเบียน (26 มิ.ย. 2555 - 29 พ.ย. 2560)	หลังใช้ตราสัญลักษณ์ (30 พ.ย. 2560 - ปัจจุบัน)	
- เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด เห็นว่า การจัดการสวนไม่เป็นระบบ	- ด้านความปลอดภัย เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด เห็นว่า มีความปลอดภัยในแง่ของทรัพย์สิน เนื่องจากมีการให้ความสำคัญเรื่องความปลอดภัยทางทรัพย์สินมากขึ้น เช่น การ		มาก

ความมั่นคงทางด้านคุณภาพชีวิต			ระดับความ มั่นคงทาง อาชีพ
ก่อนการขึ้นทะเบียน (ก่อน 26 มิ.ย. 2555)	หลังมีการขึ้นทะเบียน (26 มิ.ย. 2555 - 29 พ.ย. 2560)	หลังใช้ตราสัญลักษณ์ (30 พ.ย. 2560 - ปัจจุบัน)	
และไม่มีความปลอดภัย มีการลักขโมยผลผลิต แต่ยังไม่ติดกล้องวงจรปิด - เกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นรายย่อย ร้อยละ 80 เห็นว่า รายได้ไม่ค่อยแน่นอน มีความกังวลเรื่องรายได้ - เกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 80 มีความคิดอยากเปลี่ยนพืช/ผลไม้ที่ปลูกเป็นอย่างอื่น เช่น มะพร้าว ปาล์ม	ติดกล้องวงจรปิด นอกจากนี้ ผู้นำชุมชนและชุมชนยังช่วยดูแลและรักษาความปลอดภัยอีกทางหนึ่งด้วย - ด้านสุขภาพ เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด เริ่มมีการปรับใช้วิธีการผลิตโดยการเปลี่ยนจากการใช้สารเคมีมาเป็นการใช้ปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพจากมูลไส้เดือนแทน (ตามแนวคิดโครงการ 9101 ตามรอยเท้าพ่อ) อีกทั้งยังมีการทำไตรโคเดอร์มา การทำเวอร์เรีย การทำเมธาไรเซียมอันเป็นการกำจัดศัตรูพืชทางชีวภาพซึ่งเป็นผลงานวิจัยระหว่างเกษตรกรปลูกส้มโอทับทิมสยามกับ ดร.วาริน อินทนา อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ - สุขภาพทางจิต เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด มีความภาคภูมิใจในการประกอบอาชีพปลูกส้มโอทับทิมสยาม รายได้มีความแน่นอนจากการจำหน่ายส้มโอฯ จนกระทั่งไม่มีผลผลิตเพียงพอต่อความต้องการของตลาด เนื่องจากชื่อเสียงหลังจากการขึ้นทะเบียนและการใช้ตราสัญลักษณ์ GI เป็นที่แพร่หลาย ไม่รู้สึกเป็นกังวลเรื่องค่าใช้จ่าย มีเงินจ่ายค่าซื้อหาปัจจัย 4 สนับสนุนค่าเล่าเรียนบุตร - เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด มีความตั้งใจจะยึดอาชีพปลูกส้มโอทับทิมสยามต่อไปในระยะยาวและเกษตรกรยังคงต้องการความก้าวหน้าในอาชีพ เช่น การขยายที่เพาะปลูก การเพิ่มจำนวนของผลผลิต การลดต้นทุนและช่องทางการตลาดให้เพิ่มมากขึ้น หมายเหตุ แต่มีเกษตรกรบางรายร้อยละ 20 ให้ข้อสังเกตแก่ผู้สัมภาษณ์ว่าการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อาจไม่ได้ส่งผลให้เกิดความมั่นคงทางด้านคุณภาพชีวิตเพิ่มขึ้นเท่าไรนัก เพราะรู้สึกว่าตนเองมีความมั่นคงทางด้านคุณภาพชีวิตที่ดีมาตั้งแต่ก่อนการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แล้ว		

อาจกล่าวสรุปได้ว่า หลังจากประกาศขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เกษตรกรผู้ปลูกส้มโอทับทิมสยามปากพนังส่วนใหญ่ร้อยละ 80 เห็นว่ามีคุณภาพชีวิตที่

ดีขึ้น ไม่ว่าจะเป็นความปลอดภัยทางด้านทรัพย์สิน ความมั่นคงทางด้านสุขภาพกาย และด้านสุขภาพจิตเพิ่มขึ้นอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่มีเกษตรกรบางรายร้อยละ 20 ให้ความเห็นแตกต่างออกไปว่าการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่ได้ส่งผลให้เกิดความมั่นคงทางด้านคุณภาพชีวิตเพิ่มขึ้นแต่อย่างใด

3. ผลกระทบความมั่นคงทางอาชีพของเกษตรกรด้านความมั่นคงทางสังคม

ความมั่นคงทางด้านความมั่นคงทางสังคม			ระดับความมั่นคงทางอาชีพ
ก่อนการขึ้นทะเบียน (ก่อน 26 มิ.ย. 2555)	หลังมีการขึ้นทะเบียน (26 มิ.ย. 2555 - 29 พ.ย. 2560)	หลังใช้ตราสัญลักษณ์ (30 พ.ย. 2560 - ปัจจุบัน)	
- ในด้านสัมพันธ์ภาพกับผู้บริโภค หรือพ่อค้าคนกลาง : เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีความสัมพันธ์อันดีกับผู้บริโภคและพ่อค้าคนกลาง - ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรด้วยกัน : เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 80 ให้ความเห็นว่า ในระยะเริ่มแรกเกษตรกรต่างคนต่างทำ เกษตรของตน ไม่ได้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ด้านอาชีพกัน ต่อมา มีการรวมกลุ่มเพื่อจัดทำหน่วยผลิต แต่ความสัมพันธ์เป็นไปในลักษณะเฉพาะกลุ่มๆ เท่านั้น	- ในด้านสัมพันธ์ภาพกับผู้บริโภค หรือพ่อค้าคนกลาง : เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีความสัมพันธ์อันดีกับผู้บริโภคหรือพ่อค้าคนกลาง และปัจจุบันมีบุคคลอื่น (นอกจากกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกส้มโอทับทิมสยามเดิม) ต้องการสมัครเข้าเป็นสมาชิกในกลุ่มเพิ่มขึ้น ไม่ว่าจะเป็นในพื้นที่บ้านบางดุก ตำบลคลองน้อย/ ชุมชนเทศบาลตำบลเกาะหวด ทั้งนี้ แต่ละกลุ่มมีการบริหารจัดการโดยการกำหนดมาตรฐานคุณสมบัติของผู้สมัครเป็นสมาชิกของกลุ่ม โดยการจัดแปลงเกษตรให้ได้รับมาตรฐาน - ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรด้วยกัน : เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดได้มีการรวมกลุ่มในหลายๆ ด้าน เช่น เกษตรแปลงใหญ่ ทำให้มีความสัมพันธ์อันดีต่อกันมากขึ้น ต่อมา เมื่อมีการขอใช้ตราสัญลักษณ์เกิดการรวมตัวกันของกลุ่มเกษตรกรบ้านแสงวิมาน /วิสาหกิจชุมชน ให้ความรู้แก่สมาชิกชุมชน เพื่อการขอใช้ตราสัญลักษณ์เพิ่มมากขึ้น ที่โดดเด่น คือ การบริหารจัดการรายได้ของวิสาหกิจชุมชนเทศบาลตำบลเกาะหวด รายได้จำนวนร้อยละ 2 ของวิสาหกิจชุมชนจะนำมาช่วยบริหารจัดการชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง เช่น บูรณะวัดร้าง หรือสร้างสาธารณประโยชน์ เป็นต้น - เกษตรกรผู้ปลูกส้มโอทับทิมสยามปากพนังบ้านบางดุกและกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตส้มโอทับทิมสยามปากพนังบ้านเกาะหวดมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักมากขึ้น ส่วนผู้ปลูกส้มโอทับทิมสยามปากพนังที่เป็นเกษตรกรรายเดียวก็ได้ให้ความเห็นที่ตรงกันว่าดีขึ้น	มาก	

ความมั่นคงทางด้านความมั่นคงทางสังคม			ระดับความ มั่นคงทาง อาชีพ
ก่อนการขึ้นทะเบียน (ก่อน 26 มิ.ย. 2555)	หลังมีการขึ้นทะเบียน (26 มิ.ย. 2555 - 29 พ.ย. 2560)	หลังใช้ตราสัญลักษณ์ (30 พ.ย. 2560 - ปัจจุบัน)	
- ก่อนการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เกษตรกรบางรายร้อยละ 50 มองว่าตนไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมมากนักถึงแม้ว่าจะมีการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกส้มโอทับทิมสยามบ้างแล้วก็ตาม - เกษตรตำบลและเกษตรกรอำเภอ รวมถึงสำนักงานพาณิชย์จังหวัดช่วยเหลือผลักดันการขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ส้มโอทับทิมสยาม	ทะเบียนและการขอใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทำให้ได้รับการยอมรับทางสังคมและชุมชนเพิ่มขึ้นทำให้เกิดความมั่นคงทางด้านสังคมมากขึ้น - ผู้ริเริ่มการขอขึ้นทะเบียนฯ ได้รับการยกย่องยอมรับจากสังคม โดยได้รับปริญญากิตติมศักดิ์ในด้านการเกษตร เป็นวิทยากรแบ่งปันความรู้ให้แก่ผู้อื่น - เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเห็นพ้องกันว่า มีหน่วยงานของรัฐต่าง ๆ เข้ามาช่วยเหลือและแนะนำในด้านวิชาการเกษตรเพิ่มขึ้น เช่น กรมวิชาการการเกษตร รวมทั้งวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยใน จังหวัดนครศรีธรรมราช เข้ามาให้ความรู้ด้านการแปรรูป การส่งออก การตลาด และร่วมทำวิจัยกับเกษตรกร		

อาจกล่าวสรุปได้ว่า ผลกระทบจากการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต่อด้านความมั่นคงทางสังคมของผู้ปลูกส้มโอทับทิมสยามปากพนังนั้นเป็นผลกระทบในเชิงบวก ทำให้เกษตรกรมีสัมพันธภาพที่ดีต่อผู้บริโภค พ่อค้าคนกลาง และเกษตรกรด้วยกันเอง และยังส่งผลต่อการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ มากขึ้นจากเดิม ทำให้เกษตรกรมีแนวทางในการปลูกส้มโอทับทิมสยามปากพนังอย่างเป็นระบบ และทำให้ส้มโอทับทิมสยามปากพนังมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในหมู่ผู้บริโภคมากขึ้น

จากบทวิเคราะห์ผลกระทบของการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต่อความมั่นคงทางอาชีพของเกษตรกรผู้ปลูกส้มโอทับทิมสยามปากพนัง พบว่าการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ มีผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มเกษตรกรตัวอย่างที่ใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย จำนวน 10 ราย ในเชิงบวกมากขึ้นทั้งใน

ด้านเศรษฐกิจ ด้านคุณภาพชีวิต และด้านความมั่นคงทางสังคม ซึ่งหากเปรียบเทียบในช่วงระยะเวลาก่อนการขึ้นทะเบียนฯ หลังประกาศขึ้นทะเบียนฯ และหลังจากมีการใช้ตราสัญลักษณ์แล้ว พบว่าการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจหลังการประกาศขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น แต่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน (เปลี่ยนแปลงอย่างก้าวกระโดด) เมื่อได้มีการขอใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ดังที่ปรากฏจากอัตรารายได้ต่อครัวเรือนของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่เพิ่มขึ้นอย่างมาก โดยเกษตรกรบางรายมีรายได้เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 20- 30 ต่อปี ด้วยเหตุที่การขอใช้ตราสัญลักษณ์ทำให้ส้มโอทับทิมสยามปากพนังมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย อีกทั้งผู้บริโภคให้การยอมรับ รวมไปถึงมั่นใจในคุณภาพของสินค้า ส่งผลเป็นการเพิ่มช่องทางการตลาดจากเดิมที่จำหน่ายในจังหวัดหรือขายส่งพ่อค้าคนกลาง ราคาลูกละ 100 บาท ขยายวงกว้างไปสู่การวางจำหน่ายในห้างสรรพสินค้าชั้นนำ ลูกละ 500 บาท และส่งออกไปยังต่างประเทศเพิ่มสูงขึ้นในอัตราลูกละถึง 1,000 บาท ในขณะที่การเปลี่ยนแปลงด้านความมั่นคงทางสังคม และคุณภาพชีวิตนั้น หลังการประกาศขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และหลังการขอใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ มีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นตามลำดับอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากความมั่นคงด้านเศรษฐกิจเป็นแรงผลักดันให้เกิดความมั่นคงทั้งในด้านคุณภาพชีวิตและความมั่นคงทางสังคมนั่นเอง

ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์หน่วยงานของรัฐ 3 หน่วยงาน พบว่า หน่วยงานของรัฐทั้งหมดต่างให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ในทุกกระบวนการ แต่ความล่าช้าเกิดจากการเปลี่ยนแปลงหน่วยตรวจรับรองผลผลิตซึ่งต้องใช้ระยะเวลานานร่วม 1 ปี เนื่องจากต้องส่งไปตรวจสอบยังต่างประเทศ ส่วนสำนักงานเกษตรอำเภอปากพนัง และสำนักงานเกษตรจังหวัดนครศรีธรรมราชได้จัดตั้งศูนย์การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรตำบลคลองน้อย อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช (ศพก.) โดยให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการสวนส้มโอ และการผลิตส้มโอคุณภาพ ซึ่งราคาส้มโอทับทิมสยามปากพนังเมื่อได้ส่งขายยังห้างสรรพสินค้าชั้นนำ อย่างห้างสรรพสินค้าเซนทรัล, ท็อปซูเปอร์มาร์เกต ราคาลูกละ 500 บาท และจากการออกงานขายสินค้าที่ประเทศจีน

ส้มโอทับทิมสยามสามารถขายได้ถึงลูกละ 1,000 บาท แต่อย่างไรก็ตาม จากการวิเคราะห์การสัมภาษณ์หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่า เกษตรกรยังขาดความรู้ด้านการขอใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อยู่พอสมควร ในส่วนกรมทรัพย์สินทางปัญญาให้ข้อมูลว่า กรมทรัพย์สินทางปัญญามีหน้าที่เพียงตรวจเอกสารเพื่อขึ้นทะเบียนและอนุญาตให้ใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ไม่ได้มีหน้าที่ตรวจสอบควบคุมสินค้า กรมทรัพย์สินทางปัญญาจึงมีความกังวลถึงการตรวจสอบคุณภาพของผลผลิตภายหลังจากการขึ้นทะเบียนซึ่งจะมีการตรวจสอบในระยะเวลา 2 ปี ภายหลังจากที่ได้รับอนุญาตให้ใช้ตราสัญลักษณ์ ดังนั้น หน่วยงานของรัฐอื่นที่เกี่ยวข้องควรให้ความช่วยเหลือประสานงานให้แก่เกษตรกรผู้ผลิต รวมทั้งผู้ประกอบการให้สามารถขอใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ง่ายขึ้น โดยให้ความช่วยเหลือในแง่การควบคุมคุณภาพสินค้าจนสามารถออกไปรับรองตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อขอใช้ตราสัญลักษณ์จนสำเร็จ

แนวทางในการพัฒนากระบวนการของการจัดการผลผลิตส้มโอทับทิมสยามปากพนังภายหลังการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

จากผลการสัมภาษณ์เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทั้งหมด สามารถสรุปปัญหาที่พบตั้งแต่ก่อนมีการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หลังการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และหลังการขอใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ดังนี้

1) ส้มโอทับทิมสยามปากพนังได้ประกาศขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ นับแต่วันที่ 26 มิถุนายน 2555 ถึงปัจจุบัน (พ.ศ.2562) มีเกษตรกรผู้ปลูกส้มโอทับทิมสยามปากพนัง ประมาณ 114 ราย (ข้อมูลจากรายชื่อเกษตรกรที่ได้รับใบรับรองการผลิตพืช GAP ส้มโอทับทิมสยาม รวบรวมโดยสำนักงานพาณิชย์จังหวัดนครศรีธรรมราช) แต่มีเกษตรกรเพียง 10 ราย ที่ได้รับหนังสืออนุญาตให้ใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยได้รับอนุญาตเมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2560 ส่วนอีก 1 รายที่ได้รับหนังสืออนุญาตให้ใช้ตราสัญลักษณ์ฯ ไม่ใช่เกษตรกร แต่เป็น

ผู้ประกอบการเก็บรักษาผลผลิตและจำหน่ายสินค้า รวมทั้งสิ้น 11 ราย เท่านั้น ซึ่งแสดงถึงความล่าช้าในกระบวนการทำงานของหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องอย่างชัดเจน

2) กระบวนการขอใช้ตราสัญลักษณ์ไม่ได้มีความยุ่งยาก แต่ปัญหาอยู่ที่การดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐที่มีความล่าช้าซึ่งการดำเนินการจะเร็วหรือช้าขึ้นอยู่กับปัจจัย 2 ประการ คือ ประการแรก กรมทรัพย์สินทางปัญญามีหน้าที่เพียงตรวจสอบเอกสารเพื่อขึ้นทะเบียนและอนุญาตให้ใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ กระบวนการตรวจสอบผลิตผลเป็นหน้าที่ของหน่วยงานจัดจ้างงานจากภายนอก (Outsourcing) ซึ่งใช้ระยะเวลานาน ประการที่สอง นโยบายการสนับสนุนของภาครัฐซึ่งการขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สัมโหทัยมสยามอยู่ในช่วงคาบเกี่ยวที่รัฐบาลไม่ได้มีนโยบายสนับสนุนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังเช่นในปัจจุบัน การดำเนินการของหน่วยงานจึงล่าช้าทุกกระบวนการ แต่ในปัจจุบันการขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทำได้ง่ายและรวดเร็วเพราะเป็นนโยบายที่รัฐบาลให้การสนับสนุนและเร่งรัดให้มีการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ครอบคลุมทุกจังหวัดทั่วประเทศ

3) เกษตรกรผู้ปลูกส้มโหทัยมสยามรายหนึ่ง ไม่ทราบว่าตนเองมีรายชื่อเป็นผู้ได้รับอนุญาตให้ใช้ตราสัญลักษณ์ฯ และมีการสอบถามกับทางผู้สัมภาษณ์ (ผู้วิจัย) ว่าการขอใช้ตราสัญลักษณ์นั้นต้องทำอะไร นั้นแสดงให้เห็นว่าผู้จดทะเบียนรายนี้ยังคงขาดความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการขึ้นทะเบียนและการใช้สัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แม้ตนเองจะเป็นหนึ่งในกลุ่มเกษตรกรที่ริเริ่มเรื่องการขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ก็ตาม ด้วยเหตุนี้ เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจำนวน 2 ราย จึงเห็นว่า การใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่ได้มีความสำคัญมากนัก และไม่ได้ทำให้เกิดความมั่นคงทางอาชีพ ทั้งนี้ ในทัศนะของเกษตรกรทั้ง 2 ราย จึงเห็นว่าการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นเพียงการช่วยรักษาอัตลักษณ์ของท้องถิ่น สามารถรักษาผลประโยชน์ของชุมชนได้เท่านั้น

จากปัญหาที่พบข้างต้น แนวทางในการพัฒนากระบวนการของการจัดการผลผลิตส้มโหทัยมสยามปากพนัง สามารถแบ่งได้เป็น 2 แนวทาง ดังนี้

1) เพิ่มผลกระทบในเชิงบวก จากการศึกษาพบว่า การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และการใช้ตราสัญลักษณ์ทำให้เกิดความมั่นคงทางอาชีพแก่เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างการวิจัย ดังนั้น เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจะต้องปฏิบัติตามแนวทางการจัดการสวนส้มโออย่างเป็นระบบ ต้องเตรียมพร้อมทั้งในด้านการควบคุมคุณภาพของสินค้า การจัดหาข้อมูลที่หน่วยงานของรัฐต้องการ และต้องจดบันทึกหรือเก็บข้อมูลอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเตรียมความพร้อมรับการตรวจสอบคุณภาพสินค้า ซึ่งหากมีการเตรียมความพร้อมล่วงหน้าสำหรับการตรวจสอบ และยื่นเอกสารให้ตรวจสอบก่อนระยะเวลา 2 ปี ก็จะทำให้การใช้ตราสัญลักษณ์ฯ ไม่ขาดช่วง

นอกจากนี้ เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างต้องร่วมมือกับชุมชนพัฒนาระบบการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้ชุมชนผ่านทางเกษตรกรผู้ใช้ตราสัญลักษณ์ที่มีประสบการณ์ตรงและประสบความสำเร็จมาแล้ว หรือที่เรียกว่าระบบพี่เลี้ยง (mentor) โดยเริ่มต้นจากการจัดการองค์ความรู้ (KM) เกี่ยวกับการปลูกส้มโอทับทิมสยาม การจำหน่าย การหาตลาด การส่งออก ตลอดจนสร้างความตระรู้ถึงความสำคัญของการใช้สัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ผ่านทาง การถ่ายทอดองค์ความรู้แก่เกษตรกรที่ปลูกส้มโอทับทิมสยาม รายเก่า/รายใหม่ที่จะขอใช้ตราสัญลักษณ์ฯ ให้เกษตรกรทั้งรายเก่าและรายใหม่สามารถดำเนินการขอใช้ตราสัญลักษณ์ฯ จนบรรลุผลสำเร็จ ซึ่งจะเป็นการสร้าง ความมั่นคงทางอาชีพแก่เกษตรกรอย่างยั่งยืนต่อไป

2) ลดผลกระทบในเชิงลบ จากการศึกษาพบว่า การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และการใช้ตราสัญลักษณ์ใช้ระยะยาวนานหลายปี ดังนั้น จึงควรมีการบูรณาการ 3 ฝ่าย ระหว่างเกษตรกร ชุมชน และหน่วยงานของรัฐ เพราะสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นสิทธิชุมชน ชุมชนจึงต้องเป็นผู้ริเริ่ม และมีส่วนร่วม ควบคุมกับเตรียมความพร้อมในการขอขึ้นทะเบียน เพราะชุมชนรู้ถึงรายละเอียดของสินค้า ที่มา ลักษณะ สภาพความเกี่ยวข้องกับพื้นที่ดีเป็นอย่างดี

นอกจากนี้ เมื่อสำนักงานเกษตรอำเภอปากพนัง และสำนักงานเกษตรจังหวัดนครศรีธรรมราชได้จัดตั้งศูนย์การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรตำบลคลองน้อย อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช (ศพก.) แล้ว ศพก. ควรทำงาน

อย่างบูรณาการร่วมกับชุมชน และเกษตรกรอย่างเป็นระบบมากขึ้น โดยต้องให้คำแนะนำควบคู่ไปกับการกำกับติดตามอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง (Follow-Up) ด้วย เพื่อให้การดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายอย่างแท้จริง

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มเกษตรกรตัวอย่างการวิจัยร้อยละ 80 เห็นพ้องกันว่า การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาชีพของเกษตรกรในเชิงบวก โดยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยยะสำคัญในด้านเศรษฐกิจ นั่นคือ การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ส้มโอทับทิมสยามปากพนัง ทำให้ส้มโอทับทิมสยามมีอัตลักษณ์และชื่อเสียงมากยิ่งขึ้น ราคาผลผลิตสูงขึ้นตามกลไกความต้องการของตลาดที่มีต่อผลผลิต (ส้มโอทับทิมสยาม) โดยเฉพาะเมื่อมีการใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือติดสติ๊กเกอร์ GI พบการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดในเรื่องการขยายช่องทางการตลาดของสินค้าทำให้ผู้บริโภคมีความเชื่อมั่นในคุณภาพของสินค้ามากขึ้น ทำให้ราคาต่อหน่วยสินค้า และรายได้ต่อครัวเรือนของเกษตรกรเพิ่มมากขึ้น ส่วนในด้านการควบคุมคุณภาพของสินค้าไม่มีการเปลี่ยนมากนัก ไม่ว่าจะเป็นช่วงระยะเวลาหลังประกาศขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือหลังใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เนื่องจากเกษตรกรให้ความสำคัญกับคุณภาพของสินค้าอย่างสม่ำเสมอเพราะคุณภาพของสินค้าจะมีผลต่อการต่อราคาในตลาด แต่ต้องเน้นย้ำให้เกษตรกรต้องจดบันทึกหรือเก็บข้อมูลอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเตรียมความพร้อมรับการตรวจสอบคุณภาพสินค้าภายหลังการขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ในส่วนของผลกระทบด้านคุณภาพชีวิตนั้นมีผลกระทบเชิงบวกผันแปรกับผลกระทบทางเศรษฐกิจด้านรายได้ที่มีเพิ่มขึ้น ทำให้สามารถจับจ่ายใช้สอยสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีได้ โดยเฉพาะหลังจากประกาศขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เกษตรกรผู้ปลูกส้มโอทับทิมสยามปากพนังส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ไม่ว่าจะเป็น

ความปลอดภัยทางด้านทรัพย์สิน ความมั่นคงทางด้านสุขภาพกายและด้านสุขภาพจิต เพิ่มขึ้นอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ในส่วนของผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาชีพของเกษตรกรในด้านสังคม พบว่าหลังจากขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แล้วทำให้เกษตรกรมีสัมพันธภาพต่อผู้บริโภค พ่อค้าคนกลาง และเกษตรกรด้วยกันเองเป็นอย่างดีมากขึ้น และยังส่งผลต่อการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ มากขึ้นตามลำดับ นอกจากนี้ ยังพบความเปลี่ยนแปลงในเชิงบวกต่อกลุ่มเกษตรกรตัวอย่างการวิจัยซึ่งเป็นผู้ริเริ่มการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ให้แก่ส้มโอทับทิมสยาม โดยได้รับการยอมรับจากสังคมและรู้สึกประสบความสำเร็จในอาชีพมากขึ้น ในแง่ของการเป็นผู้ริเริ่มเกษตรกรรายหนึ่งได้รับปริญญาิตติมศักดิ์ในด้านการเกษตร และได้รับเชิญเป็นวิทยากรแบ่งปันความรู้ให้แก่เกษตรกรหลายอื่นและชุมชนอื่น

ข้อเสนอแนะ

1) มาตรการช่วยเหลือตนเองของเกษตรกร กล่าวคือ เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความมั่นคงทางอาชีพแล้วจะต้องปฏิบัติตามแนวทางการจัดการสวนส้มโออย่างเป็นระบบ ต้องเตรียมพร้อมทั้งในด้านการควบคุมคุณภาพของสินค้า การจัดหาข้อมูลที่หน่วยงานของรัฐต้องการ และต้องจดบันทึกหรือเก็บข้อมูลอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเตรียมความพร้อมรับการตรวจสอบคุณภาพสินค้า ซึ่งหากมีการเตรียมความพร้อมล่วงหน้าสำหรับการตรวจสอบ และยื่นเอกสารให้ตรวจสอบก่อนระยะเวลา 2 ปี ก็จะทำให้การใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่ขาดช่วง อันจะเป็นการสร้าง ความมั่นคงทางอาชีพอย่างยั่งยืนต่อไป

2) ศูนย์การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรตำบลคลองน้อย อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช (ศพก.) ควรทำงานโดยบูรณาการ 3 ฝ่าย ระหว่างเกษตรกร ชุมชน และหน่วยงานของรัฐต่างๆ โดยการให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการสวนส้มโอ การผลิตส้มโอคุณภาพ ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพและรับรองมาตรฐานสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้ผู้บริโภคทั้งในประเทศและต่างประเทศ ใน

ระดับจังหวัด (Internal Control) และระดับสากล (External Control) และต้องให้คำแนะนำควบคู่ไปกับการกำกับติดตามอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง (Follow-Up) ด้วย นอกจากนี้ ศพก. ควรผลักดันให้จังหวัดจัดทำระบบควบคุมตรวจสอบคุณภาพมาตรฐานสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้ผู้บริโภคทั้งในประเทศและต่างประเทศ

3) รัฐบาลควรทำความร่วมมือกับบริษัท เซ็นทรัล ฟู้ด รีเทล จำกัด จัดให้มีมุมจำหน่ายสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย (GI Corner) อย่างถาวร ภายในท็อปส์ซูเปอร์มาร์เก็ต และเซ็นทรัล ฟู้ด ฮอลล์ ตลอดจนจัดกิจกรรมส่งเสริมการตลาดสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ อย่างต่อเนื่องทุกปี เพื่อให้การดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายอย่างแท้จริง

References

- Chanpen, S. (2007). *Study of relationship among job security, family feeling, recognition and organizational loyalty and job satisfaction case study: Craft the Best Co., Ltd. and P.T. Trading Co., Ltd. in SME leather industry.* (Master's thesis). Graduate School, Bangkok: Bangkok University.
- Chongpipatanasook, W., & Hongwityakorn, U. (2018). The Analysis of Factors and Differences of Community Learning for Enhancing the Ability in Geographical Indication Management towards Social Entrepreneurship. *Journal of Education Studies, Chulalongkorn University*, 46(3), 194-211.
- Department of Intellectual Property. (2012). *Announcement of the Department of Intellectual Property Regarding the Registration of Geographical Indication: Siam Ruby Pomelo Siam, Pak Phanang.*

Registration No.55100046 Announcement No.51 Book 13 Date March 1, 2012.

Detpiratmongkol, T. (2008). *Protection of geographical indications: study on the measure of Thai law and the European Union law*. (Master's thesis). Graduate School, Bangkok: Dhurakij Pundit University.

Filhol, D. (1988). *The Protection of Appellation of Origin and Indication of Source in France*. Symposium on Appellation of Origin and Indications of Source, Bordeaux, France, November 3-5 1988. p.95

Hughes, K. D., Lowe, G., & Schellenberg, G. (2003). *Men's and Women's Quality of Life in the New Canadian Economy*. Retrieved from <http://cprn.org/doc>

Khatmat, J. (2011). The Legal Problems of the Local Wisdom Protection: A Case Study on the Protection by Geographical Act B.E 2546 and other relevant Intellectual Property Law. *FEU Academic Review*, 4(2), 71-80.

Kuanpoj, C., & Setsiroj, B. (2008). *Legal Protection of Geographical Indications for Export Promotion and Empowering Local Communities*. Bangkok: The Thailand Research Fund.

Liewwatthanakit, R. (2008). *Occupational Security of Silpakorn University's General Administrative Employees*. Bangkok: The Thailand Research Fund.

Maslow, A. H. (1943). A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370-396.

- Ministry of Social Development and Human Security. (2019). Human Security Strategy B.E.2556-2566. Retrieved from http://www.m-society.go.th/ewt_news.php?nid=12510
- Muanpum, N. (2016). Progressing and steadiness of the part time employees in public organization. *Proceeding of the 3rd National conference and research presentation 2016 (17th June, 2016)*. 4. No1. Nakhon Ratchasima College. pp. 145-152.
- Office of the National Economic and Social Development Board. *Phaēnphatthanāsethakitlā sangkhom Chabapthī Sipsōng 2019-2021*. (in Thai) [The Twelve National Economics and Social Plan]. Retrieved from https://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422
- Phonpanich, P. (2018). Development of Geographical Indication Products Model. *Journal of Graduate School of Commerce-Burapha Review*, 13(1), 97-112.
- Pitaktepsombat, P. (2007). khwāmmaikhōngkhunnaphāpchiwit in SipsōngNāekhitthāngratprasāt sanāsāt: khwāmmai Kānwat. in Pitaktepsombat,P (ed.). [*“The meaning to life” in 12 Public Aministration Concepts: Meanings Measurement*]. 6th Ed. Bangkok: samatham.
- Pongsawat, S. (2010). Geographical Indications and Entrepreneur. *FEU Academic Review*, 4(1), 1-10.
- Resource Book on TRIPs and Development. (2005). UNCTAD-ICTSD. p.270

- Suktai, S. (2017). Legal Problems Related to the Protection of Rights inTrademarks and Geographical Indications. *Ramkhamhaeng Law Journal*, 6(1), 77-116.
- Tianprasit, T. (2016). The protection of Geographical Indications in ASEAN community. *NIDA Development Journal*, 56(4), 11-16.
- Torpanyacharn, K. (2018). Geographical Indication and Traditional Specialities Guaranteed with Local Wisdom. *STOU Journal*, 31(1), 36-53.
- Walton, R. E. (1975). *The Quality of Working Life “Criteria for Quality of Working Life.”* New York: Free Press.
- Wasasiri, P. (2010). *Job security of independent guides during economic crisis.* (Master’s thesis). Graduate School, Bangkok: Thammasat University.
- Wongsangha, S. (1996). *Employment Security of Department Store in Bangkok: Case Study Sales Staff* (Master’s thesis). Graduate School, Samut Prakarn: Huachiew Chalermprakiet.
- Yenbutra, P., & Lamlert, W. (2019). Geographical indication protection for sustainable development: a study of TRIPS agreement. *The Academic Journal: Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University*, 6(1), 242-276.